

Ogradje za izvedbo akcijskih načrtov za socialno vključevanje na lokalni in regionalni ravni

Kratka verzija

Peter Ramsden Freiss Ltd.

Avgust 2006

VSEBINA

1 UVOD	3
1.1 Ozadje in reference	3
2 BISTVO (CILJ) LOKALNIH IN REGIONALNIH AKCIJSKIH NAČRTOV ZA VKLJUČEVANJE	4
3 PREDLAGANI KORAKI ZA IZDELAVO LOKALNIH ALI REGIONALNIH AKCIJSKIH PLANOV ZA VKLJUČEVANJE	5
3.1 Uvod – cikel planiranja	5
1. korak: Zbiranje pomembnih informacij o problemu	6
2. korak: Analiza udeležencev	6
3. korak: Analiza problemov	8
4. korak: Analiza možnosti in oblikovanje strategije	10
5. korak: Intervencijska logika – od ciljev k aktivnostim	10
6. korak: Dodajanje kazalnikov, oblikovanje virov preverjanja in določanje ciljev	13
7. korak: Tveganja in predpostavke	15
8. korak: Povezovanje načrta v enotno celoto, doseganje skladnosti s pomočjo uporabe prirejenega logičnega okvirja	16
9. korak: Podpis soglasja	17
4 STRUKTURIRANJE POROČILA O LAN/RAN O SOCIALNEM VKLJUČEVANJU	18
Aneks 1: Indikatorji EU za revščino in socialno izključevanje	19

1 UVOD

Pričujoče delo je bilo sponzorirano s strani Evropske Unije preko transnacionalnega socialnega akcijskega načrta (Transnational Social Action Programme), povezanega s Strategijo Evropske Unije o socialnem vključevanju. S programom upravlja mesto Benetke z znanstveno in tehnično podporo QeC ERAN. Popoln seznam partnerjev vključuje:

Quartiers en Crise – European Regeneration Areas Network QEC ERAN (Belgium)
Association for the Development of West Athens (Greece)
Fondazione G. Brodolini (Italy)
Comune di Crotone (Italy)
Instituto da Segurança Social (Portugal)
Javni Zavod Socio (Slovenia)
Comune di Roma – Department XIV – local development, training and employment policies (Italy)
Municipality of Thessaloniki (Greece)
Ministry of Labour and Social Affairs (Czech Republic)
Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha – Consejería de Trabajo y Empleo – Dirección General de Trabajo e Inmigración (Spain)

1.1 Ozadje in reference

Evropska Komisija je v [Skupnem poročilu o socialni zaščiti in vključevanju](#) prepoznala šest prioriternih nalog za reševanje problema revščine in socialnega vključevanja, kar se kaže v politikah članic Evropske Komisije.

Lokalni in regionalni akcijski načrti si prizadevajo k reševanju teh [šestih prioriternih nalog](#) z razvijanjem skupne metodologije za razvoj Lokalnih (LAN) in Regionalnih akcijskih (RAN) načrtov o socialnem vključevanju, ki naj bi temeljila na teh točkah. Potreba po takem orodju se kaže v številu kontekstualnih faktorjev:

Prvič, potreba po takem orodju je postala očitna po ovrednotenju prvih dveh zaključenih krogov Nacionalnih akcijskih načrtov (NAN). Za doseganje kompleksne politike morajo države članice zagotoviti močno vertikalno in horizontalno povezovanje ekonomskih, zaposlitvenih, kulturnih, zdravstvenih (vključujoč varnostnih), bivanjskih, socialnih politik ter politik vseživljenjskega učenja. Zagotoviti morajo tudi, da se bo politika osredotočala na izkoreninjeje revščine in socialnega izključevanja. Ta mešanica je ključnega pomena, če želimo, da bo integriran in koordiniran pristop uspešen pri izkoreninjanju revščine in socialne izključenosti.

Drugič, prepogosto se dogaja, da imajo programi in iniciative na različnih vladnih nivojih različne cilje, proračune in urnike ter da se nanašajo na različna geografska območja. Poleg tega imajo lahko nepričakovane posledice. Reševanje enega problema lahko vodi v nastanek drugega ali pa vodi v ustvarjanje ovir na nižjih vladnih nivojih. Rezultat tega je drobitev prizadevanj, kar zmanjšuje potencialni vpliv programa ter sredstva. Potrebna je boljša vertikalna povezanost.

Skupni namen tega projekta je izdelava okvirja in metodologije za izdelavo LAN ali RAN za socialno vključenost. Metodologija se bo osredotočala na razvoj načrta, ki se ukvarja s šestimi prioriternimi temami iz Nacionalnega akcijskega načrta o socialni vključenosti.

To poročilo predstavlja tretjo verzijo okvira za LANe in RANe, razvito v partnerstvu z zgoraj naštetimi udeleženci. Namen projekta je preveriti okvir s partnerji v obdobju osemnajstih mesecev, torej do leta 2007.

Pričujoče poročilo razlaga metodologijo za razvoj LAN in RAN za socialno vključenost. Obstaja tudi soroden projekt, ki vsebuje študije primerov iz nacionalnih, regionalnih in lokalnih akcijskih načrtov. Primeri prikazujejo, kako so se s problematiko socialne vključenosti ukvarjali drugod.

2 BISTVO (CILJ) LOKALNIH IN REGIONALNIH AKCIJSKIH NAČRTOV ZA VKLJUČEVANJE

LAN ali RAN naj bi se osredotočali na pet izmed šestih prednostnih točk Akcijskega načrta proti socialnem izključevanju Evropske Unije. Manjkajoča točka se ukvarja predvsem z aktivnostmi, organiziranimi na nacionalnem nivoju, in je zato tu izključena. Preostale točke so naslednje:

- Zaposlovanje: podpiranje (pospeševanje) vlaganja v aktivni trg dela ter krojenje meril aktivnega trga dela za zadovoljevanje potreb tistih z največjimi problemi pri zaposlovanju
- Dostop do storitev: ranljivim skupinam ter tistim z največjim tveganjem za socialno izključitev omogočiti dostop do stanovanja, kvalitetnega zdravstva ter možnosti vseživljenjskega učenja
- Prehod od izobraževanja k zaposlovanju: preprečevanje zgodnjega prenehanja šolanja ter spodbujanje gladkega prehoda z izobraževanja k zaposlitvi
- Otroci: odpravljanje socialnega izključevanja med otroki
- Imigranti in etnične manjšine: skušati zmanjšati revščino in socialno izključevanje imigrantov in etničnih manjšin.

Naš predlog je, da se lokalni in regionalni akcijski plani osredotočijo na eno izmed zgoraj naštetih prednostnih točk – tisto, ki je v danem okolju najbolj pereča.

Možno je, da se bodo partnerji dodatno osredotočili na določen problem, na primer na specifično skupino prebivalcev, kot so imigranti, Romi ali brezdomci in ne na vse ljudi, prisotne v danem okolju.

3 PREDLAGANI KORAKI ZA IZDELAVO LOKALNIH ALI REGIONALNIH AKCIJSKIH PLANOV ZA VKLJUČEVANJE

3.1 Uvod – cikel planiranja

Izkušnje na področju strategij in akcijskih načrtov kažejo na to, da je za uspešnost lokalnih akcijskih načrtov potrebno določeno število sistematičnih korakov. Zaradi pritiskov v realnem svetu je le redko mogoče zagotavljanje vseh korakov v detajle. Pri prehajanju od besed k dejanjem je naš največji nasprotnik čas.

Cikel planiranja združuje vse vidike planiranja v enoten, povezan proces. Planiranje po teh korakih zagotavlja, da bo akcijski plan vključeval vse vidike problema, da bo osredotočen, elastičen, praktičen in cenovno ugoden. Poleg tega omogoča tudi učenje iz lastnih napak ter naučeno upošteva pri nadaljnjem planiranju in odločanju. Rezultat projekta Udiex Adep je priročnik o upravljanju projektov ([Project Management Handbook](#)) avtorice Anne Gibb z Agba Consultancy. Priročnik prikazuje dobro prakso upravljanja s projekti ter vpeljuje uporabnika v serijo strukturiranih pristopov o vodenju projektov. Ti pristopi vključujejo Upravljanje z majhnimi projekti (Small Project Management), PRINCE 2 (Project management in a controlled environment), ki ga pogosto uporablja vlada v Veliki Britaniji, ter Project Cycle Management, uporabljan v EU. Razprava o logičnem okvirju je objavljena v izdaji [EQUAL](#).

Ko je zamisel o načrtu izdelana, ga moramo ovrednotiti ter preveriti, ali bo uspešen. Načrt lahko ovrednotimo na več načinov, na primer s številkami, stroški ali z drugimi analitičnimi orodji. Analize lahko pokažejo, da bo imel načrt morda neželjene posledice, bo predrag ali preprosto ne bo deloval. V tem primeru se moramo vrniti korak nazaj na prejšnjo stopnjo. Nenazadnje pa moramo izkušnje, pridobljene tekom izdelave načrta, vgraditi v naslednji načrt s pomočjo ocene ali ovrednotenja.

Spodaj naštetih koraki so podrobneje opisani v nadaljnjem besedilu:

1. korak: Zbiranje pomembnih informacij
2. korak: Analiza udeležencev
3. korak: Analiza problema in možnosti
4. korak: Analiza možnosti in oblikovanje strategije
5. korak: Intervencijska logika - od teme do aktivnosti
6. korak: Dodajanje kazalnikov (indikatorjev), določanje ciljev ter izoblikovanje virov preverjanja
7. korak: Tveganja in predpostavke
8. korak: Povezovanje načrta v enotno celoto, doseganje skladnosti s pomočjo uporabe prirejenega logičnega okvirja
9. korak: Formalen podpis okvirja za socialno vključenost s strani vseh partnerjev

1. korak: Zbiranje pomembnih informacij o problemu

Namen koraka: iskanje podatkov o tem, kaj se dogaja s ciljnimi skupinami, ki jih obravnavamo

Glavna tehnika: zbiranje podatkov ('desk research')

Prva faza vključuje raziskovanje tarčne skupine ljudi, za katero se odločamo. V tej fazi je potrebno najti čimveč podatkov o problemih, ki zadevajo tarčno skupino.

Evidentiranje

Potrebno je ugotoviti, katere agencije že delujejo na tem področju ter ugotoviti trenutno pokritost. Evidentiranje mora prepoznati vse dejavnosti, ki jih izvajajo udeleženci in ki vplivajo na tarčne skupine. Dejavnosti so lahko obrobne pomena. Pri izvajanju strategije, ki se ukvarja z zmanjšanjem zgodnjega opuščanja šolanja je na primer pomembno, da raziščemo, kakšne načine zaposlovanja uporabljata privatni in javni sektor. Mladi morda opuščajo šolanje zaradi prepričanja, da na trgu dela, kjer vlada diskriminacija, izobrazba ni pomembna.

Ugotavljanje, kaj deluje in kaj ne

Veliko poročil se osredotoča na stvari, ki so že bile izvedene in se še izvajajo. Če so na razpolago že obstoječi podatki (na primer evaluacije ali recenzije), ki lahko tvorijo začetno bazo podatkov, bo diskutiranje med partnerji veliko bolj učinkovito. Na ta način bomo dosegli, da kritike ne bodo predstavljale le stališč posameznikov, temveč bodo tudi dobro utemeljene. Poleg tega nam pomaga tudi, če izdelamo zemljevid pokritosti s podobnimi, že obstoječimi načrti. Pogosto so dobri načrti že obstajajo, vendar se izvajajo le v določenih skupnostih ali delujejo šele kot pilotski projekti. Če je mogoče, je treba oceniti stroške različnih pristopov.

Povzetek ključnih vprašanj za pomoč pri vzpostavljanju 'baze podatkov':

- Kakšni so bili v preteklih letih trendi v tarčnih skupinah na danem območju/regiji v povezavi s socialnim izključevanjem?
- Kakšna je narava socialnega izključevanja v danem območju?
- Na kakšen način bo naš cilj pripomogel k odpravljanju izključevanja?
- Katere bariere, ki vplivajo na ciljne skupine, so prisotne na našem območju/regiji?
- Kaksne politike za odpravljanje izključevanja so bile uporabljene in preizkušene v preteklosti? Katere so delovale in katere ne, ter zakaj?

2. korak: Analiza udeležencev

Namen koraka: prepoznavanje udeležencev in njihovih interesov

Glavna tehnika: zbiranje podatkov ('desk research') in analiza

Udeleženci so vsi tisti, ki imajo interes v določenih aktivnostih, projektih ali programih – v tem primeru v akcijskem načrtu. To vključuje skupine, ki jim je akcijski načrt namenjen, posrednike, zmagovalce in poražence ter tiste vključene ali izključene iz procesa odločanja ([DFID 1004](#)).

Udeleženci se pogosto delijo na primarne – tiste, na katere bo akcijski načrt vplival (tako pozitivno kot tudi negativno), ter na sekundarne – tiste, ki imajo vmesno vlogo (agencije, načrtovalci, terenski delavci). V nekaterih primerih je število udeležencev

Lokalni in regionalni akcijski načrti za socialno vključevanje

iz posameznih skupin omejeno z uveljavitvijo pojma 'ključni udeleženci' (Key stakeholders), sicer pa je potencialno število udeležencev neomejeno.

Drug način kategoriziranja udeležencev je uporaba 360-stopinjskega pristopa kot dela projekta Udiex Alep: [The 360-degree Learning Space Method](#); Priročnik o izboljšanju učenja in razširjanju dobre prakse¹.

Ker imajo različni udeleženci različne interese, je koristno določiti njihovo vlogo v projektu in primerjati interese različnih udeležencev. Njihova sistematična analiza nam lahko pomaga pri ugotavljanju, ali so zajeti vsi 'prizadeti' ali kakšna skupina manjka (missing voices). Najpogosteje namreč manjkajo prav tisti, ki jim je akcijski načrt namenjen. Poleg tega je pomembno tudi oceniti, kakšne možnosti sodelovanja v procesu imajo posamezni udeleženci. Najpogostejše napake v tej fazi se zgodijo, ko napačno predvidevamo, da obstaja rešitev problema, ki ustreza vsem, namesto da bi ukrepe prilagodili različnim skupinam. Spodnja tabela prikazuje, na kakšen način je mogoče analizirati interese udeležencev.

Tabela 1: Interesi udeležencev v hipotetičnem lokalnem zaposlitvenem projektu

Udeleženci	Interesi in kako slednji vplivajo na problem	Zmožnost in motivacija za spremembe	Možni ukrepi za doseganje interesov udeležencev
Primarni udeleženci			
Potencialni delodajalci	Verjamejo, da bodo na voljo subvencije	Pomembni pri razumevanju ovir in rešitev	Sestanki z delodajalci o spodbujanju zaposlovanja
Lokalni nezaposleni in neaktivni	Direktni koristniki (rezultat projekta je zaposlovanje)	Pomembni pri preverjanju, ali novi ukrepi delujejo ter pri zagotavljanju udeležbe uporabnikov	Sestanki ter raziskave, osredotočene na določene skupine z namenom poglobljanja in razumevanja ovir
Organizacije, ki predstavljajo nezaposlene	Direkten vpliv na njihove stranke	Pomembni svetovalci	Strateški sestanki
Sekundarni udeleženci			
Agencije za zaposlovanje	Tarče kritik, potrebujejo denar	Odporne na spremembe	Izvedba novih strategij za zaposlovanje
Nevladne organizacije, zainteresirane za projekte zaposlovanja	Možni izvršni organi, ki potrebujejo denar	Pomembne za kasnejše izvajanje načrta ter uvajanje novih politik	Pooblašene za pilotske projekte
Lokalna oblast	Možni izvršni organi	Zakonska odgovornost za ekonomsko in socialno korist. Znanje o lokalni problematiki vendar omejeno vključevanje v zaposlovanje	Delujejo kot pooblašeno telo
Vladna ministrstva	Finanserji in zakonodajalci	Zainteresirani za projekte, ki delujejo, vendar malo znanja o lokalnih razmerah	Ustanovitelji dolgoročnih mehanizmov financiranja

¹ Robert Arnkil, Arnkil Dialogues v sodelovanju s Timo Spangar, Spangar Negotiations in Haroon Saad, Udiex-Udiex Alep Thematic export, Director QeC-Eran

3. korak: Analiza problemov

Namen: Prepoznati vse probleme ter načine, kako so povezani z vzroki in posledicami

Tehnike: Povzemanje informacij iz 1. koraka, čemur sledijo sestanki udeležencev ter analiza (sestanki lahko kombinirani s 4. korakom)

LAN mora vsebovati jasen pregled narave in obsega problema na območju, kateremu je namenjen. Le izčrpno poznavanje trenutne situacije lahko vodi v rešitev problema.

V tej fazi je udeležba vseh udeležencev ključnega pomena – omogoča namreč, da problem ne bo podan samo s strani 'agencij'. Pomembno je, da so v fazi analize problema in potreb vključeni predvsem koristniki (udeleženci, ki jim je LAN namenjen).

Akcijski načrt mora prepoznati, da so problemi, ki tarejo določene skupine ljudi, kompleksni, trdovratni ter povezani med seboj. Preproste rešitve ponavadi ne delujejo, zato moramo podvomiti v ukrepe, ki jih uporabljajo obstoječe agencije. Problemi, ki zadevajo specifične skupine, so namreč posledica njihove narave kombinirane z neprimerno socialno politiko.

Na isti problem lahko gledamo z več zornih kotov, od česar je odvisno, kakšne rešitve bomo razvili. Na primer, v Veliki Britaniji je prišlo v zadnjih 30 letih do premika v razmišljanju glede vzrokov za revščino. Mišljenje, da gre za 'kulturo revščine' je zamenjala druga ideja, t.j. da je revščina posledica ekonomskih sil, ki delujejo na družbo v tranziciji od industrijske do storitvene ekonomije. Različne interpretacije problema nas bodo vodile k različnim rešitvam. Politika modela socialne patologije se je osredotočala na normalizacijo deviacije (odklona), novi ekonomski model pa si prizadeva pomagati posameznikom pri iskanju službe ter pri primernem ovrednotenju dela. Med dvema različnima opcijama se bomo odločili glede na ugotovitve iz raziskave.

Ena izmed pogosto uporabljenih tehnik, ki se jih uporablja pri delu s podobnimi problemi v skupinah, je izdelava [problemskega drevesa](#) (problem tree). Problemsko drevo je preprost grafičen prikaz problemov, njihovih vzrokov in posledic.

Stopnje v risanju problemskega drevesa:

- Narediti seznam vseh možnih problemov, ki nam padejo na misel. Problemi morajo biti pazljivo identificirani: biti morajo obstoječi in ne potencialni, namišljeni ali možni v prihodnosti. Problem je negativna trenutna situacija in ne odsotnost rešitve.
- Prepoznavanje glavnega problema (možno je, da bomo morali raziskati več problemov, preden bomo prepoznali najpomembnejšega)
- Določanje, kateri problemi predstavljajo »vzroke« in kateri »posledice« ter njihovo hierarhično urejanje (na primer kako so vzroki povezani med seboj, kateri vzroki vodijo k drugim itd).

Slika 1: Primer problemskega drevesa zgodnjega opuščanja izobraževanja

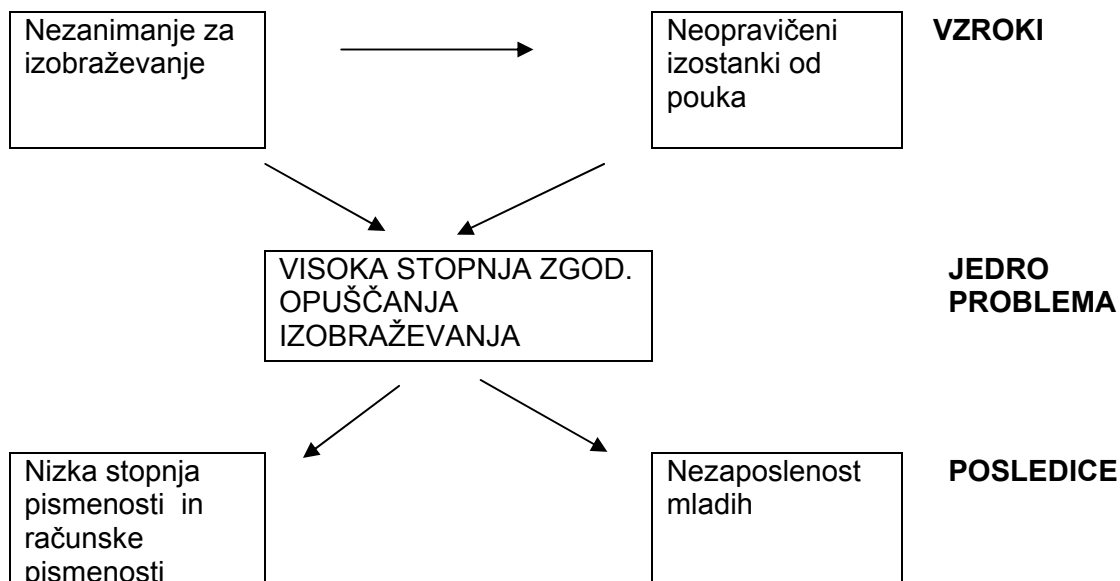

Tabela 2: Tabela problemov in rešitev v zvezi z zgodnjim opuščanjem izobraževanja

Problemi	Možne rešitve	
Preveč mladih opušča izobraževanje pri 16 letih zaradi nefleksibilnega izobraževalnega programa	Narediti izobraževalni program zanimivejši	Finska – najbolj uspešen izobraževalni sistem z nizko stopnjo zgodnjega opuščanja izobraževanja ter visok povprečni dosežek posameznikov
Pomanjkanje učiteljev za poučevanje novih vsebin	Izobraževanje sedanjega učiteljskega kadra ter usposabljanje novih učiteljev	Ni znano
Veliko število mladih v višjih razredih izostaja od pouka, šola pri tem nemočna	Razvijati izvenšolske programe	Ni znano
Vpliv mamil in alkohola na učence	Programi za preprečevanje uporabe mamil	Nizozemska
Mladostniške nosečnosti ter zgodnje opuščanje izobraževanja pri dekletih	Izboljšanje spolne vzgoje, omogočanje dodatnega izobraževanja za nosečnice in mlade matere, da ostanejo v stiku s šolo	Nizozemska
Mladostniška »protikultura« ter »cool« ulična kultura ne vzpodbujata želje po izobraževanju	Delo z vzorniki mladih – preprečevanje nezainteresiranosti med mladimi	Zaenkrat nikjer

Prikazovanje dokazov na sestankih udeležencev

Za razumevanje problema in diskusijo med udeleženci je potrebno poznavanje dejstev. Dejstva lahko prihajajo iz statistike ali iz študij, ki so bile določene in zbrane na začetku (glej 1. korak). Včasih je potrebno izvesti dodatne raziskave, čeprav so mnoge zaradi dolgih raziskovalnih časov neizvedljive. Ponavadi je najbolj smotno določiti zunanega svetovalca ali enega izmed partnerjev, da izvede hiter pregled

dosegljive koristnih objavljenih študij ter 'sive' literature – poročil, ki niso bila objavljena.

Koristno je tudi, da podatke v zvezi s problemom analiziramo in nanje pogledamo z različnih vidikov – podatke lahko na primer razdelimo v podenote, ki predstavljajo njihovo geografsko razširjenost in s tem ugotovimo, kje so skoncentrirani. Poleg tega lahko nanje pogledamo v povezavi z demografskimi značilnostmi, ekonomskimi okoliščinami ter drugimi problemi, ki vplivajo na ciljne skupine ljudi.

4. korak: Analiza možnosti in oblikovanje strategije

Namen: Prepoznavanje različnih razpoložljivih strategij, odločanje med njimi ter nazadnje odločitev za eno izmed njih

Tehnike: Sestanki udeležencev ter analiza (sestanki udeležencev lahko kombinirani s 3. korakom)

Jasno predstavljanje opcij, ki so na razpolago

Pri oblikovanju strategije se moramo pogosto odločati med opcijami, ki so nam na voljo. Možno je, da je edina nasprotna izbira 'narediti nič' oziroma ohranjanje prejšnjega stanja. Pri izdelovanju akcijskega načrta nam pomaga, če smo kar se da eksplicitni v zvezi z opcijami in če izbiramo na podlagi znanih dejstev. Vendar pa je treba poudariti, da pristop, ki upošteva dejstva (evidence based approach) bolje deluje pri zavračanju opcij kot pri njihovi izbiri.

Vsak problem lahko rešimo z določenim številom sprememb. Nezaposlenost lahko na primer zmanjšamo s povečanjem zaposljivosti nezaposlenih in/ali s povečanjem števila razpoložljivih služb. Za dolgoročne spremembe so pogosto potrebne spremembe tako na strani povpraševanja kot tudi na strani ponudbe dela.

Pri izdelavi strategiji gre za odločanje o kombinaciji različnih politik ter ravnovesju sredstev, ki se nanašajo na probleme na določenem območju. Včasih je manj več – bolje je skoncentrirati sredstva na nekaj učinkovitih akcij kot pa porazdeliti sredstva med več iniciativ, ki bodo nezadostno financirane. Veliko strategij propade prav zaradi tega, ker se, da bi se ustreglo vsem udeležencem, podpira preveč aktivnosti naenkrat. Tveganost je največja takrat, ko so najmočnejši partnerji horizontalni udeleženci (horizontal stakeholders), ki oskrbujejo tarčne skupine s storitvami in imajo interes izrabiti akcijski načrt za povečanje lastnih sredstev.

Pregledati raziskave in ugotoviti, kaj je delovalo drugod

Ker je izključitev zelo pereč problem, bomo potrebovali sveže ideje, kako se ga lotiti. V reku 'nič ni novega pod soncem' je vsekakor nekaj resnice. Večina rešitev je že bila preizkušena drugod – mogoče v drugih delih Evrope, ZDA ali v državah v razvoju. Te pristope je treba proučiti ter jih, kjer je to mogoče, prirediti in uporabiti na lokalni ali regionalni ravni.

5. korak: Intervencijska logika – od ciljev k aktivnostim

Namen: delati na ciljnih, namenih, rezultatih in aktivnostih akcijskega načrta ter zagotoviti, da je intervencijska logika, ki jih povezuje, jasna in logična.

Tehnike: Najbolj učinkovito je, da se udeleženci sestanejo na moderiranem sestanku

Ta korak je sestavljen iz štirih delov, ki predstavljajo intervencijsko logiko akcijskega načrta:

- a) od tem do namenov
- b) od namenov do rezultatov
- c) od rezultatov do aktivnosti
- d) aktivnosti

Ti štirje koraki so v tabeli navedeni kot intervencijska logika. Pomembno je, da začnemo s cilji in nameni ter da končamo z aktivnostmi. To je pomembno zato, da zagotovimo, da akcijski načrt sledi namenom in ne da se ne ukvarjamo s 'priljubljenimi projekti'. Širša tema projekta je najbrž že določena vnaprej in je ena izmed petih tem Evropske Unije.

Spodnja tabela je prilagojena različica logičnega okvirja (logični okvir je del projekta 'Project Cycle Management' ali PCM approach). Logični okvir je tehnika, razširjena v državah članicah EU, ki se ukvarja s projekti in programi v razvijajočih se državah ter državah v tranziciji, pa tudi v samih članicah EU.

Tabela 3: prilagojen logični okvir za uporabo LAN / RAN za vključevanje

Intervencijska logika	Kazalniki	Viri preverjanja	Predpostavke
Celotna tema: višja strateška tema za akcijski načrt (na podlagi ene izmed petih tem)			
Nameni akcijskega plana: spremenjena situacija, h kateri si prizadeva akcijski načrt	Kako prepoznati, da so bili cilji akcijskega načrta doseženi	Viri informacij o napredovanju projekta	Stvari, ki se morajo zgoditi zunaj akcijskega načrta, da bo dosežen namen
Pričakovani rezultati: dosežki, storitve itd. kot posledica izvajanja akcijskega načrta	Glavne značilnosti rezultatov	Viri informacij in sredstva preverjanja, ki kažejo na dosežene rezultate	Stvari, ki se morajo zgoditi zunaj akcijskega načrta, da bo dosežen rezultat
Aktivnosti za doseg rezultata	Vložki in sredstva za aktivnosti		

Naslednji koraki bodo postopoma zgradili logični okvir za LANe in RANe za vključevanje ter jih povezali s tabelo aktivnosti, prikazano spodaj.

a) Od tem do namenov

V naslednji stopnji moramo definirati glavni namen akcijskega načrta. Namen moramo biti sposobni doseči v določenem časovnem obdobju. To bo bolj omejena in specifična različica teme. Na namen lahko gledamo kot na pozitivno spremenjeno situacijo v prihodnosti. Priporočeno je, da se plan osedotoča na obdobje petih let, po potrebi pa tudi dlje – nekateri problemi zahtevajo dlje časa, na primer 10 let. Namen je lahko tudi bolj specifičen, lahko se na primer osredotoča samo na eno ciljno skupino ljudi ali eno storitev. Tabela 4 prikazuje primere možnih namenov, izpeljanih iz petih tem.

Tabela 4: Primeri možnih namenov, izpeljanih iz tem		
	Teme	Primeri možnih namenov
1	Zaposlovanje	X% trenutnega števila dolgoročno nezaposlenih in neaktivnih bo zaposlenih do leta 2011
2	Dostop do storitev	Popolen dostop do primarnih zdravstvenih storitev za Y% Romske skupnosti do leta 2011
3	Prehod od izobraževanja k zaposlitvi	Zgodnje opuščanje šolanja zmanjšano za Z% današnje vrednosti
4	Socialna izključenost in otroci	Otroška revščina med otroci samohranilcev zmanjšana za W%
5	Imigranti in etnične manjšine	Begunci iz Somalije imajo enako stopnjo nezaposlenosti kot lokalna skupnost

b) Od namenov do rezultatov

V tem delu se osredotočamo na to, katere rezultate mora doseči akcijski načrt, da bo dosežen njegov namen. V primeru otroške revščine so lahko rezultati doseženi z zvišanjem dohodkov staršev, to pa dosežemo s pomočjo pri zaposlovanju staršev samohranilcev ter z zagotavljanjem ugodnega davčnega sistema in olajšav. Na nekatere spremembe akcijski načrt ne more vplivati – na primer na davke. Te spremembe bodo v načrt vgrajene kasneje pod rubriko predpostavke in tveganja.

c) Od rezultatov do aktivnosti

Zadnja stopnja se osredotoča na rezultate (kaj želimo doseči) ter na aktivnosti (kako bomo rezultate dosegli). Na tem mestu lahko pride do zmede v načrtu, saj skušajo vsi partnerji uvrstiti svoje aktivnosti v načrt, ne glede na to, ali bodo res prispevale k rezultatom, ki jih želimo doseči. Aktivnosti, ki ne prispevajo k rezultatom, lahko izključimo ali ponovno pregledamo. To lahko storimo takoj ali kasneje, ko bomo dodali indikatorje.

d) aktivnosti

Ključno vprašanje je, katere aktivnosti so potrebne za dosego rezultata.

Aktivnosti ne moremo vedno določiti po principu 'top-down'. Partnerji večinoma že imajo ideje, katere aktivnosti želijo izpeljati, da bi dosegli namen akcijskega načrta. Najpomembnejše aktivnosti bomo določili v procesu preko ponavljanja in pogajanja – na ta način bomo v tabelo vključili aktivnosti, ki so pomembne za doseganje namena ter izključili aktivnosti, ki k namenu akcijskega načrta ne bodo bistveno prispevale. Tabela aktivnosti je prikazana spodaj.

Tabela 5: Aktivnosti

Vodstvo	Opis aktivnosti	Načrtovani rezultati	Časovni okvir začetka in konca	Sredstva
Urad za podporo	Izbojševanje prehoda od socialne podpore k zaposlitvi za samske starše	Spremembe v pravilih za lokalno podporo z namenom spodbujanja dela	Začetek na koncu 1. leta, v teku	€400000
Izobraževalne organizacije / šole	Izobraževanje ter treniranje mladih staršev v osnovnih in poklicnih spretnostih	Število mest na razpolago v izobraževanju	2. do 5. leto	€200000
Nevladne organizacije, osredotočene na skupnost	Pomoč pri zaposlovanju	'One stop shop' za izobraževanje, svetovanje in pomoč ter zaposlovanje	Postavljeno in v teku od konca prvega leta	€500000
Podjetja 'one stop shop'	Spodbujanje samozaposlovanja med mladimi starši	Programi izobraževanja, dvigovanje zavedanja, pomoč pri poslovanju	Postavljeno in v teku od ¾ celotnega obdobja	€200000

6. korak: Dodajanje kazalnikov, oblikovanje virov preverjanja in določanje ciljev

Namen: Dodajanje kazalnikov, virov preverjanja in določanje ciljev

Tehnike: Razvoj kazalnikov je tehnična naloga, ki jo opravijo analitiki v tesnem sodelovanju z udeleženci

V naslednjem koraku moramo ciljem, rezultatom in aktivnostim dodati kazalnike. Poleg tega moramo dodati tudi vire preverjanja, s pomočjo katerih lahko preverimo, ali smo cilje dosegli. Viri preverjanja se nahajajo v tretjem stolpcu.

Ti lahko izvirajo iz 18 kazalnikov, razvitih na evropskem nivoju, ki se nahajajo v Aneksu 1. Lahko pa izvirajo iz terciarnih kazalnikov, ki jih pridobimo na lokalni ravni in razvijemo v kontekstu intervencijske logike. Tudi nekateri primeri terciarnih kazalnikov, razvitih v povezavi s temami, se nahajajo v Aneksu 1.

Na splošno je priporočena raba lokalnih podatkov (kjer so ti dosegljivi), saj jih lahko objavimo hitreje kot podatke na nacionalni ravni. Kljub temu je včasih nujno potrebno izvesti dodatne raziskave, čeprav se izkažejo za drage.

Priporoča se, da se za namene in rezultate akcijskega načrta določi kazalnike in vire preverjanja. To pomeni, da se z njimi ne bo treba ukvarjati kasneje na nivoju tem ali aktivnosti. Tabela 6 prikazuje, kako povezati kazalnike z različnimi nivoji intervencijske logike v logičnem okvirju.

Za vsak kazalnik moramo določiti vire informacij, ki nam bodo omogočile preverjanje, ali je bil namen dosežen ali da so rezultati vidni. Spodnja tabela prikazuje, čemu so kazalniki namenjeni.

Tabela 6: Kako povezati kazalnike z intervencijsko logiko - povzetek

Intervencijska logika	indikatorji	virji preverjanja
Celotna tema: superior strateška tema za akcijski plan (na podlagi ene izmed petih tem)		
Nameni akcijskega načrta: spremenjena situacija, h kateri si prizadeva akcijski načrt	Kako propoznati, da so bili cilji akcijskega načrta doseženi (kvalitativna in kvantitativna ocena)	Viri informacij o napredovanju projekta
Rezultati: storitve in druge dobrine, ki izhajajo iz partnerskega akcijskega načrta z namenom doseganja namena	Kakšni so rezultati, kakšne kvalitete so in do kdaj bodo doseženi	Viri informacij in sredstva preverjanja ki kažejo na dosežene rezultate

Tabela 7 kaže, kako vgradimo indikatorje v tabelo – primer zmanjševanja socialnega izključevanja med begunci in etničnimi manjšinami

Tabela 7: Primer indikatorjev za merjenje zmanjšanja socialne izključenosti med begunci

Intervencijska logika	Indikatorji – referenčni cilji	virji in sredstva preverjanja
Vsesplošni cilji: npr. zmanjševanje socialne izključenosti med begunci in etničnimi manjšinami		
Namen akcijskega načrta: Povišati stopnjo dohodkov beguncev s povečevanjem njihove zaposljivosti ter nudenje pomoči, če želijo začeti z lastnim poslom	Kako propoznati, da so bili cilji akcijskega načrta doseženi (kvalitativna in kvantitativna ocena) Povečani dohodki beguncev zaradi večje zaposlenosti in samozaposlenosti	Viri informacij o napredovanju projekta proti namenu Idealno: obsežno poročilo o begunski skupnosti – lahko drago, zato včasih zadostuje kakšen nadomestek
Pričakovani rezultati: izboljšane jezikovne spretnosti, poklicne spretnosti, več delovnih mest	Kakšni so rezultati, kakšne kvalitete so in do kdaj bodo doseženi Jezikovna in poklicna usposobljenost beguncev, kvalitetno izvedeni tečajji, število zaposlenih	Viri informacij in sredstva preverjanja, ki kažejo na dosežene rezultate Število tečajev, ki so jih dokončali begunci, osebni posveti o poslu, analiza monitoringa podatkov o novo odprtih delovnih mestih in odprtju novih podjetij, ki jih izvajata agencija za zaposlovanje ter agencija za pomoč pri začetju posla
Aktivnosti: tečajji tujih jezikov, izobraževanje, svetovanje o poslu, inkubacijski center prilagojen beguncem	Ta prostor je namenjen za sredstva, rezultate in časovne okvire (glej tabelo aktivnosti)	

Kvantifikacija kazalnikov

Ko so kazalniki in virji preverjanja določeni, se moramo v naslednji fazi odločiti, kakšen napredek naj bi akcijski načrt dosegel. To so eksplicitni kvantitativni in kvalitativni dosežki, ki naj bi jih dosegel načrt. Biti morajo dosegljivi, vendar hkrati predstavljati izziv. Slaba stran kvantitativnih kazalnikov je, da lahko povzročijo 'sprevrženo' vedenje. V Veliki Britaniji so na primer skušali skrajšati čakalno dobo za družinske zdravnike ter na ta način hoteli doseči, da bi zdravniki obiskali 80%

Lokalni in regionalni akcijski načrti za socialno vključevanje

pacientov v največ dveh dneh, odkar so se naročili pri zdravniku. To je pripeljalo do tega, da zdravniki niso več naročali pacientov za več kot dva dni vnaprej, kar pa ni ustrezalo tistim pacientom, ki so se naročali vnaprej zaradi zaposlenega urnika.

Na nekaterih območjih so kvalitativni kazalniki precej politične narave. Določiti preveč ambiciozen cilj, ki ga kasneje ni mogoče izpolniti, ima lahko resne posledice.

Kvantitativne kazalnike lahko povežemo z referenčnimi cilji, ki se pojavljajo v nekaterih Nacionalnih akcijskih načrtih za vključevanje.

Povzetek o kazalnikih in virih preverjanja

Kazalniki so nujno potrebni, hkrati pa tudi težavni. Prednost kazalniške matrice (Indicator matrix) je, da nas sili k povezovanju kazalnikov z intervencijsko logiko. Sočasno pa nam kazalniška matrica omogoča veliko svobode pri izbiri kazalnikov, ki so relevantni v našem primeru in nas ne zavezuje k uporabi 18 splošnih kazalnikov na evropskem nivoju.

- Uporabimo čim manj kazalnikov – njihovo izbiranje in obdelava sta draga.
- Uporabimo različne tipe kazalnikov in merimo tako kvalitativne kot tudi kvantitativne spremembe – kvalitativni so pogosto bolj uporabni.
- Poiščimo kazalnike, ki so direktno povezani z našimi rezultati in nameni. To pomeni, da bomo namesto 18 splošnih kazalnikov EU morali 'iznajti' nove lokalne kazalnike.

7. korak: Tveganja in predpostavke

Namen: identifikacija tveganj, ki lahko ogrozijo načrt ter predpostavke, na katerih temelji načrt

Tehnike: Pregled analize in posvetovanja z udeleženci

Partnerji v akcijskem načrtu lahko vplivajo samo na lastna dejanja. Akcijski načrt je lahko ogrožen s strani ostalih partnerjev, če ti ne izpolnijo svojih dolžnosti ali s strani zunanjega okolja, na primer vladnih organizacij, ki z določenimi spremembami povzročijo poslabšanje stanja za ciljne skupine. Primer zunanje grožnje je na primer spremenjen status beguncev, ki se jim na ta način spremeni socialni status in s tem ugodnosti, pravica do dela ali pravica do bivanja v državi. Ta sprememba na nacionalni ravni vpliva na stanje beguncev v lokalni skupnosti.

Identificiramo lahko tri skupin tveganj:

- notranja tveganja, ki jih lahko nadzorujemo (npr. sistemi upravljanja, učinkovitost...)
- zunanja tveganja, ki jih nadzorjejo drugi (npr. nacionalna zakonodaja)
- zunanja tveganja, ki jih ne more nadzorovati nihče (npr. naravne nesreče)

Tabela 8 predstavlja način, kako predpostavke vgradimo v logični okvir.

Tabela 8: povezovanje predpostavk z nameni, cilji in aktivnostmi

Intervencijska logika	indikatorji	Viri preverjanja	predpostavke
Vsesplošni cilji: Zmanjševanje socialne izključenosti med begunci in etničnimi manjšinami			
Namen akcijskega načrta: Povečati stopnjo dohodkov beguncev preko povečevanja njihove zaposljivosti in ter nudenje pomoči, če želijo začeti z lastnim podjetjem			Status beguncev ostaja nespremenjen – begunci se lahko zaposlijo, terjajo podporo (ugodnosti) in povrnitev davkov (tax credit)
Pričakovani rezultati: izboljšanje jezikovne spretnosti, poklicne spretnosti, več delovnih mest			Partnerji so sposobni nuditi in izvajati aktivnosti
Aktivnosti: tečaji tujih jezikov, izobraževanje, svetovanje o poslu, inkubacijski center prilagojen beguncem			Begunci se lahko udeležujejo tečajev in šolanja

Ključna vprašanja za odkrivanje predpostavk

Če so partnerji sposobni nuditi in izvajati aktivnosti, katere predpostavke o zunanjih tveganjih moramo upoštevati, če želimo doseči željene rezultate?

Če partnerji dosegajo željene rezultate, katere predpostavke o zunanjih tveganjih moramo upoštevati, če želimo doseči namen akcijskega načrta?

Upravljanje s tveganjem

Identifikacija predpostavk, na katerih akcijski načrt temelji, je pasivna naloga. Naslednji korak je ugotavljanje, ali lahko s katerimi od predpostavk upravljamo. V upravljanju s tveganji lahko tveganja obravnavamo na tri načine:

- o prenos tveganja – to lahko izvedemo s pomočjo zavarovanj – v tem primeru se bo druga agencija ukvarjala s tveganjem (npr. zavarovanje v primeru dežja je običajna oblika upravljanja s tveganjem v Veliki Britaniji)
- o dopuščanje tveganja – če je glede tveganja težko storiti karkoli, potem je najbolj smotno, da ne storimo nič – še posebno v primeru, ko bi bili stroški ukrepanja nesorazmerni
- o Tveganje obravnavamo – ponavadi je naš namen zadržati tveganje na primerni ravni

8. korak: Povezovanje načrta v enotno celoto, doseganje skladnosti s pomočjo uporabe prirejenega logičnega okvirja

Namen: zagotavljanje povezanega akcijskega načrta – t.j. aktivnosti vodijo v rezultate, rezultati v namene in nameni podpirajo teme

Tehnike: povezovanje lahko izvedeno kot tehnična naloga ali aktivno sodelovanje med udeleženci

Zadnja stopnja je združitev vseh korakov v enotno matrico, ki jo imenujemo Logični okvir.

Spodnja tabela kaže logični okvir za akcijski načrt, ki vključuje številne aktivnosti in ne enega samega projekta. Logični okvir nam pomaga pri izdelavi akcijskega načrta,

Lokalni in regionalni akcijski načrti za socialno vključevanje

ki je v skladu z nameni. Treba pa je poudariti, da lahko tradicionalni pristop prestraši tiste, ki s tem nimajo izkušenj.

Če smo upoštevali vse zgoraj navedene korake, jih zdaj lahko vključimo v skupen logični okvir, kot ga vidimo v tabeli št. 9.

Tabela 9: Prilagojena različica Logičnega okvirja za LAN/RAN za vključevanje

Intervencijska logika	indikatorji	vir preverjanja	
Celotna tema: glavna strateška tema za akcijski plan (na podlagi ene izmed petih tem)			
Nameni akcijskega plana: spremenjena situacija, ki jo skušamo doseči s pomočjo akcijskega načrta	Kako propoznati, da so bili cilji akcijskega načrta doseženi (kvalitativna in kvantitativna ocena)	Viri informacij o napredovanju projekta	Stvari, ki se morajo zgoditi zunaj akcijskega načrta, da bo dosežen namen
Pričakovani rezultati: storitve in druge dobrine, ki izhajajo iz partnerskega akcijskega načrta z namenom doseganja namena	Kakšni so rezultati, kakšne kvalitete so in do kdaj bodo doseženi/izdelani	Viri informacij in sredstva preverjanja ki kažejo na dosežene rezultate	Stvari, ki se morajo zgoditi zunaj akcijskega načrta, da bo dosežen rezultat

Tabela aktivnosti

Naslov aktivnosti za doseganje ciljev	Vodja (partner)	Kratek opis aktivnosti	Pričakovani rezultati	Okviren začetek in konec	Sredstva

9. korak: Podpis soglasja

Namen: obvestiti javnost o sprejemu akcijskega načrta na visoki ravni, pridobiti pozornost javnosti

Tehnike: prireditev sprejema za vse udeležence, ki so sodelovali pri razvijanju načrta

Pomembno je, da je akcijski načrt podpisan s strani vseh udeležencev na visoki ravni in mora vključevati primerno slovesnost in sprejem, na katerega morajo biti povabljeni tudi novinarji.

4 STRUKTURIRANJE POROČILA O LAN/RAN O SOCIALNEM VKLJUČEVANJU

Delo, ki je bilo opravljeno do tega trenutka, se lahko zdaj združi v enoten dokument.

Priporočeno je, da je dokument sestavljen iz treh delov

1. Stanje ali kontekst
 - Situacija tarčne skupine in problemi, s katerimi se te skupine soočajo
 - Glavni trendi in izzivi
 - Kartiranje obstoječih politik
 - Kaj deluje in kaj ne deluje
2. Administracija
 - Kako so bila izvedena posvetovanja
 - Analiza udeležencev
 - Kako bodo organizirani vložki vertikalnih in horizontalnih udeležencev
 - Kakšna bosta monitoring in evaluacija programa
3. Predlogi za aktivnosti
 - Teme, cilji, učinki in aktivnosti, ki gradijo akcijski načrt skupaj s kazalniki in predpostavkami. Predstavljeni so lahko s pomočjo logičnega okvirja ter dodatnim poročilom, ki razlaga podrobnosti.
4. Aneksi: dodatni podatki, primeri dobre prakse od drugod

Če je bilo vseh 9 zgoraj naštetih korakov temeljito obdelanih, je večina poročila že napisanega in se ga lahko poveže z obstoječim materialom.

Aneks 1: Indikatorji EU za revščino in socialno izključevanje

Odbor za socialno zaščito (Social Protection Committee) je za namene Evropskega akcijskega načrta o socialnem izključevanju v Poročilu o kazalnikih revščine in socialnega izključevanja ([Report On Indicators Of Poverty And Social Exclusion](#) (2001)) določil 10 primarnih in 8 sekundarnih kazalnikov.

Primarni kazalniki

1. Nizka stopnja prihodkov po transferjih s pragom nizkih dohodkov opredeljenim s 60% mediane (glede na spol, starost, najpogostejši status aktivnosti, tip gospodinjstva in stanovanjsko razmerje)
2. Porazdelitev dohodkov² (razmerje med 20% najvišjih in 20% najnižjih dohodkov)
3. Dolgotrajnost nizkih dohodkov
4. Mediana vrzel nizkih dohodkov
5. Regionalna povezanost
6. Delež dolgotrajno brezposelnih (stopnja daljnosežne nezaposlenosti)
7. Ljudje v brezposelnih gospodinjstvih
8. Mladi, ki zgodaj opustijo šolanje in niso vključeni v nadaljnje izobraževanje
9. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu
10. Samoocena zdravja glede na dohodek

Sekundarni kazalniki

1. Razpršenost okoli 60% mediane
2. Nizka stopnja prihodkov dosežena v nekem obdobju
3. Nizka stopnja prihodkov pred (davčnimi in socialnimi) transferji
4. Porazdelitev dohodkov³
5. Dolgotrajni nizki dohodki (na podlagi 50% mediane)
6. Stopnja dolgotrajne nezaposlenosti
7. Stopnja zelo dolgotrajne nezaposlenosti
8. Osebe z doseženo nizko stopnjo izobrazbe

² Razmerje kvintilnih razredov (80/20) je razmerje med celotnim dohodkom zgornjih 20% populacije z najvišjim dohodkom (zgornji kvintil) ter med 20% populacije z najnižjim dohodkom (spodnji kvintil).

³ Ta je izračunana s pomočjo **Ginijevega količnika**, ki predstavlja merilo neenake porazdelitve dohodkov, definirane kot razmerje med površino med [Lorenzovo krivuljo](#) porazdelitve ter krivuljo enakomerne porazdelitve, ter površino pod krivuljo enakomerne porazdelitve. Vrednost količnika je število med 0 in 1. 0 pomeni popolno enakost (npr. vsi imajo enak dohodek), 1 pa predstavlja popolno neenakost (npr. ena oseba ima ves dohodek, ostali pa nič). Količnik je razvil italijanski statistik Corrado Gini ter ga objavil leta 1912 v članku "Variabilità e mutabilità".

Tabela 10: Primarni, sekundarni in terciarni indikatorji za merjenje vključenosti v povezavi s petimi glavnimi temami

Teme	Primarni kazalniki (s seznama)	Sekundarni kazalniki (s seznama)	Primeri pomembnejših (lokalno razvitih) kazalnikov
Zaposlovanje – aktivni trg dela Merila za tiste z največjimi težavami	Stopnja dolgotrajne brezposelnosti Ljudje v brezposelnih gospodinjstvih	Stopnja dolgotrajne brezposelnosti Stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti	Stopnja uspešnosti dogotrajno nezaposlenih v pridobivanju zaposlitve z minimalno ali večjo plačo
Dostop do storitev: omogočanje dostopa do domovanja, kvalitetnega zdravstva ter možnosti vseživljenjskega izobraževanja	Pričakovana dosežena starost ob rojstvu Samocena zdravja glede na dohodek		Razmerje med specifično populacijo (npr. brezdomci), z dostopom do primarne zdravstvene oskrbe v primerjavi s povprečjem v širši skupnosti. Razmerje med zdravniki, ki ne diskriminirajo specifičnih skupnosti (npr. brezdomcev, beguncev) Delež brezdomcev, ki so pridobili stalno bivališče Zviševanje pismenosti med odraslimi ter drugi programi učenja med brezdomci
Prehod z izobraževanja k zaposlovanju: odvrčanje od zgodnjega opuščanja izobraževanja ter spodbujanje gladkega prehoda od izobraževanja k zaposlitvi	Mladi, ki zgodaj opustijo šolanje in niso vključeni v nadaljnje izobraževanje	Mladi z doseženo nizko stopnjo izobrazbe	Število mladih, ki zapustijo šolanje pri 16 ali manj letih Delež mladih, ki opustijo šolanje in so brezposelni Delež mladih, ki opustijo šolanje in so zaposleni s polnim delovnim časom
Otroci: odpravljanje socialnega izključevanja med otroci	Dolgotrajni nizki dohodki Ljudje v brezposelnih gospodinjstvih	Porazdelitev dohodkov (Ginijev koeficient) Nizki dohodki v določeni časovni točki	Otroci v brezposelnih gospodinjstvih Otroci v gospodinjstvih, katerih dohodek znaša manj kot 60% povprečnega dohodka gospodinjstva
Imigranti in etnične manjšine: zmanjševanje revščine	Mediana vrzel nizkih dohodkov (imigrantov v primerjavi z nacionalnim povprečjem)	Ginijev koeficient, ki kaže na razlike med manjšinami in ostalim prebivalstvom	Merila blaginje skupnosti (na primer lastništvo stanovanja, podjetja, avta itd.)